

L'aportació de la Renaixença valenciana als terratrèmols d'Andalusia (1885)

Rafael Roca
(Universitat de València)

Els poemes de Llorente i de Querol

La campanya de solidaritat amb Andalusia engegada a Catalunya arran dels terratrèmols que en desembre de 1884 assolaren les províncies de Màlaga i Granada¹ —i de la qual potser siga el major exponent el poemari *Caritat* (1885), editat poques setmanes després per Jacint Verdaguer—,² gaudí d'un cert ressò entre els escriptors de la Renaixença valenciana. Gràcies a l'epístola, a hores d'ara inèdita, que Teodor Llorente —de qui en 2011 hem celebrat el centenari de la defunció—³ adreçà el 12 de gener de 1885 al seu amic i company Vicent Wenceslau Querol sabem que, pocs dies abans, Francesc

1. Al respecte, vegeu: «Las inundaciones de Valencia y los terremotos de Andalucía». *Las Provincias* (4-I-1885).

2. Pel que fa a la iniciativa benèfica de Jacint Verdaguer, en la p. 31 del núm. 4 de *Lo Rat-Penat. Periòdich Llitterari Quincenal*, corresponent al 30 de gener de 1885, hom podia llegir: «Lo llorejat poeta català, glòria de nostra Espanya, mossén Jacinto Verdaguer, acaba de donar a llum ab lo títol de *Caritat* un llibret de poesies, quals productes destina al socós de les víctimes dels terratrèmols»; i en la p. 56 del núm. 7 de la mateix publicació, de l'1 d'abril, que està «acabant-se de imprimir la segona edició del tomo de poesies qu'ab lo títol de *Caritat* publicà l'inspirat poeta Mossén Jacinto Verdaguer, per a dedicar sos productes a socórrer les víctimes dels terratrèmols, y que tingué tan favorable acullida». D'altra banda, sobre el poemari *Caritat* vegeu també: FAYOS ANTONY, F. «Bibliografia. *Caritat*». *Lo Rat-Penat. Periòdich Llitterari Quincenal*, núm. 5, València, 15 de febrer de 1885, p. 38-39.

3. Com a un dels fruits més expressius del centenari llorentí, vegeu el volum: *Teodor Llorente, patriarca de la Renaixença*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2011.

Matheu els havia demanat que participaren amb algun tipus d'escrit en un periòdic benèfic que tenia intenció de publicar.

Querido Vicente —hi deia Llorente—, Matheu me escribe que quieren hacer un periódico ilustrado para lo de Andalucía, por el estilo de *París-Murcia*, y me pide “cuatro ralles en vers o en prosa” tuyas y mías. A ti no se atreve a dirigirse, desconfiando de que le complazcas, y me ruega lo haga yo.⁴

Ben probablement, aquella projectada publicació de Francesc Matheu, amb qui Llorente mantenia molt bona amistat, devia ser l'«Album artístich y autogràfich a favor de las víctimas dels terratrèmols» que sota el títol de *Charitas. Catalunya-Andalusia* anunciaria poc després el núm. de *La Il·lustració Catalana* corresponent al 15 de gener de 1885, i on, entre d'altres coses, podia llegir-se que ja s'estava

preparant un quadern de gran luxo que veurà la llum per tot lo mes de mars, y quals productes se destinaran exclusivament al aussili de nostres infortunats germans d'Andalusia. Per aquesta empresa nos prestan son generós concurs tots los artistas espanyols y'ls literats més eminents, per lo qual podem assegurar que la publicació del quadern serà un verdader acontexement artístich qu'hauran de rebre ab gust los aficionados a las edicions monumentals.⁵

Siga com siga, sabem que Llorente reaccionà amb celeritat a la petició de Matheu, ja que, en aquella mateixa carta a Querol, hi afegia:

He borroneado sobre la marcha 16 versos, y se los he enviado, diciéndole al mismo tiempo que te escribo, aunque es muy difícil que puedas tú hacer lo mismo, por lo apartado que estás de los ejercicios literarios. Pero, si te ocurre alguna idea, envíala a Matheu (Francisco Matheu y Fornells, redacción de la *Ilustración Catalana*).⁶

La resposta de Querol, que poc temps abans havia sigut nomenat president del consistori de mantenidors dels Jocs Florals de

4. Carta inèdita conservada a l'Arxiu-biblioteca Llorente. He pogut accedir-hi gràcies a l'amabilitat de Joan Teodor Corbín Llorente. Hom la trobarà íntegrament reproduïda a l'apèndix d'aquest treball.

5. *La Il·lustració Catalana*, núm. 116 (15-I-1885), p. 16.

6. Carta inèdita conservada a l'Arxiu-biblioteca Llorente.

Barcelona de 1885,⁷ tampoc no es féu esperar, i així tres dies després, el 15 de gener, ja escrivia a Llorente comunicant-li que

para ir sacudiendo el entumecimiento del espíritu he intentado hacer unos pocos versos catalanes, correspondiendo a la invitación de Matheu, que me trasmite. Hoy le envío unos cuantos alejandrinios, que no sé si merecen la pena de publicarse: ya no tengo el fino paladar que se necesita para la confección de estas pastas delicadas de la literatura».⁸

De manera que tant Llorente com Querol compliren, i amb pres-tesa, amb la petició que els havia traslladat Matheu a col·laborar en un periòdic il·lustrat que, per cert, finalment no veié la llum.⁹ I si hi correspongueren gustosos fou, segurament, per dos motius, si més no: perquè la invitació venia d'un territori i d'un escriptor, Francesc Matheu, que s'estimaven pregonament;¹⁰ i perquè en el moment en què s'esdevingueren els terratrèmols d'Andalusia les terres valencianes no s'havien refet encara dels efectes devastadors d'una altra catàstrofe natural patida en carn pròpia: les inundacions del riu Xúquer que havien tingut lloc durant la tardor de 1884 —sobretot en el mes de novembre.¹¹ Una situació que, juntament amb l'epidè-

7. Al respecte, vegeu els meus treballs: *El valencianisme de la Renaixença*. Alzira: Bromera, 2011, p. 217-218; i «Valencians en els Jocs Florals de Barcelona (1862-1893)», en premsa.

8. Carta 153: *Epistolari Llorente*, vol. I. Barcelona, 1928, p. 138.

9. I això malgrat que l'anunci de *Charitas. Catalunya-Andalusia* es continuà publicant fins al núm. 151 de *La Il·lustració Catalana*, corresponent al 31 d'octubre de 1886.

10. Pel que fa a les pregones relacions humanes i intel·lectuals que els protagonistes de la Renaixença valenciana mantingueren amb els seus col·legues catalans, vegeu el meu treball: *Teodor Llorente, líder de la Renaixença valenciana*. València: PUV, 2007.

11. En aquests termes referia l'*Almanaque de Las Provincias* per a 1885 les inundacions que durant el mes de novembre havien assolat diverses comarques valencianes: «Y seguía lloviendo, a más y mejor (a peor, debíamos decir, corrigiendo ese modismo). El día 5 [de noviembre] Valencia veía nuevamente cortados los ferro-carriles de Cataluña, de Almansa, de Cullera y de Denia. Solamente el de Buñol se mantuvo incólume. Habíanse abierto las cataratas del cielo, y nos amagaba un nuevo diluvio. Las primeras voces de angustias que llegaron fueron las de Alcira [...]. Hasta el día 8 no se despejó el tiempo, pero después volvió el temporal: tres semanas duraron las lluvias. Los males que hicieron fueron

mia de còlera que afectà la capital del Túria durant l'estiu d'aquell any —i que, entre altres, obligà a suspendre la celebració dels Jocs Florals—, havia disparat la sensibilitat dels valencians davant la desgràcia andalusina. De fet, en una epístola redactada per Querol el dia de Reis de 1885, i també adreçada a Llorente, podia llegir-se:

Pocos años han sido tan funestos para nuestro desdichado país. Las desgracias de Valencia han sido eclipsadas por las horrorosas de Andalucía, y tan endurecidos nos tienen ya las habituales desdichas, que no parece ya sino que las recibamos con culpable indiferencia».¹²

Pel que fa a les dues composicions líriques que els poetes valencians redactaren a propòsit de la petició de Matheu, cal dir que, amb el genèric títol «De València»¹³ —com volent donar a entendre que era l'«aportació» que hi arribava des d'aquelles terres—, la de Llorente veié la llum en el suplement titulat «Andalucía» del núm. 24 de la revista *La Ilustración Española y Americana*, corresponent al 30 de juny de 1885, juntament amb múltiples gravats, escrits, i poesies bàsicament castellanes, però també de catalanes, com ara les que hi publicaren Víctor Balaguer i Jacint Verdaguer.¹⁴ De fet, el quadern «Andalucía» s'obria amb un escrit en el qual podia llegir-se que

esta colección de poesías, artículos y dibujos, originales, ha sido formada, por iniciativa de la prensa, para socorrer una desdicha nacional. [...] Se nos encargó de reunir y publicar los valiosos donativos de la Literatura y del Arte ibéricos. Con respeto y amor los hemos reunido; llenos de esperanza los publicamos. Están impregnados de tristeza casi todos; parecen risueños algunos; forman primorosa

incalculables: en Albaida se hundieron más de doscientas casas, por movimiento que hizo el terreno, y lo mismo sucedió en otros pueblos de aquel valle; en Onteniente, un barranco que cruza la villa, destruyó varios edificios, y en uno de ellos murieron cinco personas: en toda la región meridional de la provincia se repitieron los desastres», «Valencia en 1884». *Almanaque de Las Provincias* per a 1885, València, 1884, p. 41.

12. Carta 152: *Epistolari Llorente*, vol. I. Barcelona, 1928, p. 137.

13. LLORENTE, Teodoro. «De Valencia». *La Ilustración Española y Americana*, núm. 24 (30-VI-1885), suplement «Andalucía», p. 27. Hom trobarà la primera edició de la poesia íntegrament reproduïda a l'apèndix d'aquest treball.

14. Portaven per títol «Poesia catalana» i «Fragment», i varen ser publicades a les pàgines 18 i 23, respectivament.

diversidad de concepciones, afectos, estilos e ideales; mézclanse fraternalmente sin presunción de jerarquía, y son todos ellos médula y sangre del patriotismo, y sonrisas y lágrimas de la Caridad. ¡Difúndase entre la humanidad inteligente y sensible este homenaje al Dolor, este remedio de la Desgracia!¹⁵

Així, el poema llorentí tenia un doble caràcter solidari, ja que al·ludia tant als terratrèmols d'Andalusia com a les inundacions valencianes; i és molt probable que, abans de publicar-lo a Madrid, Llorente refera la versió que havia enviat prèviament —durant els primers dies de l'any, segons l'epístola llorentina— a Matheu, i això per dos motius: perquè era una pràctica habitual en la seua manera d'actuar; i perquè la composició final no tenia setze versos, tal com havia anunciat a Querol, sinó vint-i-cinc. De qualsevol manera, es tracta d'un poema en què el territori valencià, personificat en una dona, s'adreça a Andalusia, a qui tracta de «germana», per a manifestar-li obertament la seua solidaritat; i en què, entre altres coses, li diu:

Som, germana, dos exemples
ben per igual llastimers;
per terra, plorant, contemples
palaus, cabanyes y temples;
perduts yo camps y vergers.

Una composició, amb tot, marcada per l'optimisme que finalitza amb un crit d'esperança: amb un desig de refeta i de futur per a tots dos territoris que naixia de l'estima que València transmetia a Andalusia a través, precisament, d'una senzilla poesia qualificada com a «humil i tendra flor»; i també amb una referència implícita a la publicació col·lectiva —la «corona», deia Llorente— que «una musa noble y bona» —és a dir, Matheu— «teixint està per a tu». La lírica ajuda a redimir els mals, serà, en conseqüència, el seu missatge final:

Mes, d'aquella que algun dia
fou gloriosa poesia,
una humil y tendra flor
encara amagada's cria
en lo jardí del meu cor.

15. *La Ilustración Española y Americana*, núm. 24 (30-VI-1885), suplement «Andalucía», p. 1.

Ta germana te la dóna;
 ella son amor te du:
 posa-la en eixa corona
 que una musa noble y bona
 teixint està per a tu.

Pel que fa a la composició de Vicent W. Querol, que portava per títol «Els terratrèmols d'Andalusia»,¹⁶ cal dir que, finalment, fou publicada a l'*Almanaque de Las Provincias* per a 1886, i que se centrava en els devastadors efectes que hi havien ocasionat els moviments sísmics. Al respecte, precisament, d'aquesta composició, que amb el títol «Los terratrèmols d'Andalusia» fou inclosa en l'apartat «Rimas catalanas» de la segona edició de les *Rimas* de Querol (1891), en 1980 Lluís Guarner afirmà:

Ja se sap que tota obra poètica condicionada per un tema imposat ha de ressentir-se, sia en el fons, sia en la forma, de manca d'originalitat. En aquesta ocasió el poeta bifurca l'exposició: el fenomen geològic i la descripció geogràfica; en el primer recorda els cíclops de *L'Atlàntida*, i en el segon fa una sintètica al·lusió a allò típic de cada regió andalusa, sense oblidar-ne el tòpic corresponent. És, en definitiva, una bona poesia... d'encàrrec, encara que acceptable en la circumstància demanada.¹⁷

En referència al poema «Els terratrèmols d'Andalusia», resulta curiós constatar com Lluís Guarner hi afirmà que era fruit de la petició que Francesc Matheu havia fet a Querol per a un número extraordinari de *La Il·lustració Catalana* «que havia de publicar-se — deia Guarner — amb motiu d'una recollida de socors per a les vícti-

16. QUEROL, V. W. «Els terratrèmols d'Andalusia. Versos». *Almanaque de Las Provincias* per a 1886, València, 1885, p. 151. Cinc anys després, fou inclosa en la segona edició de les *Rimas de D. Vicente W. Querol* — a cura de Teodor Llorente — amb el títol de «Los terratrèmols d'Andalusia», p. 348-350; el mateix títol que mantingué Lluís Guarner a: QUEROL, Vicent W. *Rimes catalanes*, Eliseu Climent, editor. València, 1980, p. 78-79. Hom trobarà la primera edició de la poesia íntegrament reproduïda a l'apèndix d'aquest treball. D'altra banda, cal assenyalar que en aquell mateix volum de l'*Almanaque*, p. 118-119, fou publicat un poema castellà titulat «Terremoto de Andalucía», del qual era autor Miguel Villalonga.

17. GUARNER, Lluís. «Pròleg». A: Vicent W. QUEROL. *Rimes catalanes*, Eliseu Climent, editor. València, 1980, p. 36.

mes dels terratrèmols que devastaren en aquell temps algunes terres d'Andalusia». ¹⁸ I el més curiós de tot és que també hi afegia, en nota a peu de pàgina: «La poesia, de la qual tenim una còpia autògrafa, no degué arribar a temps per a ser inclosa en el número extraordinari per al qual li demanaren la col·laboració, per tal com, havent-lo consultat, no hi és». ¹⁹ De manera que el que potser no sabrem mai és quin «número extraordinari» de *La Il·lustració Catalana* consultà Guarnier pensant que era el que havia de reproduir la composició queroliana, ja que, tal com hem dit, el projectat periòdic il·lustrat de Matheu mai no arribà a veure la llum.

D'altres iniciatives solidàries

La solidaritat dels protagonistes de la Renaixença valenciana amb els damnificats dels terratrèmols d'Andalusia no s'esgotà, però, en aquestes dues composicions líriques, i així tant la funció de Carnestoltes que Lo Rat Penat portà a terme durant el mes de febrer de 1885, com la sisena edició dels Jocs Florals de València —que a causa de l'epidèmia de còlera que en 1884 assolà la ciutat de València se celebraren, de manera excepcional, el 16 de març de 1885—, tingueren un marcat caràcter benèfic.

En aquest sentit, el 15 de gener de 1885 la publicació *Lo Rat-Penat. Periòdich Lliterari Quincenal*, que havia fundat poques setmanes abans l'escriptor Constantí Llobart, anuncià que

l'Excm. Ajuntament de València, interpretant los generosos sentiments de nostre poble, ha invitat a totes les corporacions y a la premsa d'esta ciutat per a què estudiaren y proposaren la manera de socorrir tant als pobles d'Andalusia perjudicats per los terratrèmols, com als qu'ho foren per les inundacions en Albayda y la Ribera. Al efecte, han segut nomenades diverses comissions, qu'entre altres projectes han presentat, mereixent dempués l'aprobació, la pròxima celebració dels Jochs Florals, corresponents al any pasat, que per circumstàncies conegudes de tots no pogueren verificar-se; y la publicació del [n]úmero de periòdich que anunciàrem y qu'en

18. *Ibidem*, p. 34-35.

19. *Ibidem*, p. 35.

lloch de titular-se *València-Alcira*, com és natural se denominarà *València-Andalucia*.²⁰

En referència a aquesta també projectada publicació periòdica extraordinària cal dir que, efectivament, el núm. 1 de *Lo Rat-Penat. Periòdich Lliterari Quincenal*, corresponent al 15 de desembre de 1884, havia anunciat que, amb «la publicació d'un número de periòdich, titolat *València-Alcira*, [...] la caritat dels fills de nostra bona terra, la inagotable caritat dels valencians, contribuirà llavors per altre nou mig a remediare les inmensas desdijes qu'a sos germans de la Ribera aqueixen».²¹ Finalment, però, aquella publicació, per a l'elaboració de la qual fou nomenada una comissió integrada per Fèlix Pizcueta, Amali Gimeno, Valdivieso i Lluís Tramoyeres —i que s'havia compromés a imprimir «devaes» «lo distinguit tipògrafo En Frederich Doménech»—, tampoc no degué veure la llum, ja que ni hem sigut capaços de trobar-la ni sembla que se'n tornà a parlar més.

Pel que fa a la festivitat del Carnestoltes, el 27 de gener de 1885 el diari *Las Provincias* anunciava que «el elemento joven de Lo Rat Penat está organizando una comparsa para los días de Carnaval. [...] Los fondos que se recauden se destinarán a mitigar las desgracias ocurridas en los pueblos de esta provincia».²² I en semblants termes s'expressava, tres dies després, la publicació *Lo Rat-Penat. Periòdich Lliterari Quincenal*, en anunciar que

los joves socis de Lo Rat Penat estan organixant una especie de Cabalgata-qüestació per a recórrer los carrers de València en los pròxims dies de Carnistoltes, destinant les cantitats que se recauden al socós dels pobles perjudicats per les últimes inundacions y terratrèmols. Aniran ab traje de llaurador del sigle pasat, y és probable que forme part de la mateixa lo Carro-València, en lo qual aniran algunes llauradoretas. Ab este motiu hi a gran entusiasme en nostra societat.²³

20. «Noves». *Lo Rat-Penat. Periòdich Lliterari Quincenal*, núm. 3 (15-I-1885), p. 24.

21. «Noves». *Lo Rat-Penat. Periòdich Lliterari Quincenal*, núm. 1 (15-XII-1884), p. 8.

22. *Las Provincias* (27-I-1885).

23. «Noves». *Lo Rat-Penat. Periòdich Lliterari Quincenal*, núm. 4 (30-I-1885), p. 32.

Quinze dies després, i una vegada finalitzat el Carnestoltes, *Lo Rat-Penat. Periòdich Lliterari Quincenal* explicà que «la comparsa-cabalgata de Lo Rat Penat, que cridà prou l'atenció de València en les pasades Carnistoltes, la formaben trenta-cinch o quaranta socis de nostra Corporació, vestits ab lo pintoresch traje dels llauradors de nostra orta (sic), del segle passat»; donà l'enhorabona a Josep Bodria, «President de la comisió organitzadora de dita cabalgata, per lo bon gust ab qu'ha sabut portar lo seu comés a efecte»; i, en referència a «lo carro triunfal de la Ciutat», que acompanyava a la comparsa, comentà que «anaba tirat per sis briosos caballs, ab elegantíssimes guarnicions a la espanyola, los quals són propietat del senyor Marqués de Fuente el Sol, que generosament los cedí per a dit acte, que encloïa tan benèfich objecte».²⁴

Per la seua banda, *Las Provincias* assegurà que «la bandera que servía de enseña a la cabalgata representaba las históricas barras de Aragón, y en la parte alta veíase la corona y el murciélago, símbolo de la ciudad y de la corporación»; que «fue adornada dicha bandera por preciosas coronas y corbatas, algunas de ellas de gran valor, regaladas por el presidente de la sociedad D. Félix Pizcueta, por la señorita doña Irene Busó, hija del secretario de la misma, por D. Constantino Llombart y por don Fernando Richart»; i que «precedían a la bandera atabales y dulzainas, que con sus alegres y populares sonidos atraían la atención de las gentes». I pel que fa a la finalitat benèfica de l'acte i a les expectatives que hom havia dipositat, s'hi afirmava «las circunstancias, nada favorables, porque atraviesa nuestra región, han sido causa sin duda de que el resultado de esta elegante comparsa no correspondiese a los propósitos de los que la iniciaron y la componían. En otras más prósperas hubiesen podido encontrar algún remedio con el producto de la cuestación las víctimas de las inundaciones y terremotos. De todas maneras, la conducta de la juventud de Lo Rat Penat es digna de todo elogio».²⁵ La qual cosa dóna a entendre que la recaptació de fons no fou tan generosa com hom esperava.

Finalment, i pel que fa a la sisena edició dels Jocs Florals de València, cal dir que, de manera excepcional i segons anuncià en els

24. «Noves». *Lo Rat-Penat. Periòdich Lliterari Quincenal*, núm. 5 (15-II-1885), p. 40.

25. *Las Provincias* (19-II-1885).

dies previs l'entitat convocant —és a dir, Lo Rat Penat—, els premis varen ser destinats «al socós dels perjudicats per les inundacions d'esta província y per los terratrèmols de Andalucía».²⁶ D'aquesta manera, l'endemà, dia 17 de març, el diari *Las Provincias* inicià la seua llarga crònica sobre el certamen literari proclamant que «esta fiesta de la literatura valenciana era también anoche la fiesta de la caridad: los productos obtenidos dedicanse a los pueblos perjudicados por las inundaciones en Valencia y por los terremotos en Andalucía». I també que, «aplazada la feria de julio, la sociedad Lo Rat Penat pensó en celebrar los Juegos Florales del pasado año con este objeto caritativo, viendo anoche realizado su intento con el éxito que siempre ha obtenido esta solemnidad».²⁷

D'altra banda, el diari de Llorente també informava que, a manera d'homenatge, entre els diversos ornaments amb què havia sigut decorat el Teatre Principal, lloc de celebració habitual dels Jocs, i enmig de «guirnalda de mirto salpicadas de blancas flores», figuraven «los nombres de las poblaciones de Valencia y Andalucía que más han sufrido en las pasadas calamidades». I que ni el vicepresident de Lo Rat Penat, Josep Vives Ciscar, en el seu discurs d'obertura, ni tampoc el president de Lo Rat Penat i accidental del jurat, Fèlix Pizcueta, ni l'alcalde de València, Josep Ruiz de Lihory, que pronunciaren, un rere l'altre, els de cloenda, no s'oblidaren d'esmentar i lloar «el objeto caritativo de la fiesta».²⁸

Cosa que, en conclusió, permet afirmar que, de manera semblant a com s'esdevingué a Catalunya, els escriptors que protagonitzaren la Renaixença valenciana no restaren indiferents davant la catàstrofe que assolà les províncies de Màlaga i Granada en desembre de 1884; i que, en la mesura de les seues possibilitats, contribuïren a la reparació moral i material dels danys ocasionats per aquells moviments sísmics. Una solidaritat que, evidentment, no podia deixar de banda la prò-

26. «Jochs Florals». *Lo Rat-Penat. Periòdic Lliterari Quincenal*, núm. 6, València, 15 de març de 1885, p. 46.

27. «Juegos Florales del Rat Penat». *Las Provincias* (17-III-1885). Aquesta mateixa crònica fou traduïda al valencià i, amb el títol de «Jochs Florals de València», publicada en el núm. 7 de *Lo Rat-Penat. Periòdic Lliterari Quincenal*, corresponent a l'1 d'abril de 1885, p. 49-54.

28. «Juegos Florales del Rat Penat». *Las Provincias* (17-III-1885).

pia casa, els municipis i les persones que, un mes abans, havien sigut víctimes d'una de les cícliques inundacions a què, dissortadament, els tenia acostumats el riu Xúquer; i que, en conseqüència, repartiren a parts iguals entre el territori andalús i valencià.

Apèndix

Carta de Teodor Llorente a Vicent W. Querol

Valencia, 12 enero [de 1885]

Querido Vicente: Matheu me escribe que quieren hacer un periódico ilustrado para lo de Andalucía, por el estilo de *París-Murcia*, y me pide «quatre ralles en vers o en prosa» tuyas y mías. A ti no se atreve a dirigirse, desconfiando de que le complazcas, y me ruega lo haga yo. He borroneado sobre la marcha 16 versos, y se los he enviado, diciéndole al mismo tiempo que te escribo, aunque es muy difícil que puedas tú hacer lo mismo, por lo apartado que estás de los ejercicios literarios. Pero, si te ocurre alguna idea, envíala a Matheu (Francisco Matheu y Fornells, redacció de la *Il·lustració Catalana*).

Mi última carta se cruzó con la tuya: ya te daba noticias nuestras; después no ha habido novedad. La cena de fin de año fue pacífica: concluyeron los bullicios del *Thalata*. Asistieron Ramón Ferrer, Mit, mi primo Pepe, Berga, Tramoyeres, los dos Doménechs, Greus, el Vizconde y los tres Llorentes.

Adiós: escribo de prisa; afectos a la familia, cuídate el catarro y hasta la otra.

Tuyo afmo.

Teodoro.

De València

¡Benvolguda Andalucía!
Tothom te dóna y t'envia
lo millor de lo que té;
yo, que perguí quant tenia,
digues-me, ¿què't donaré?

Fruyts d'or y espigues granades
 temporals y torrentades
 s'endugueren a la mar;
 mes terres veig anegades,
 veig apagada ma llar.

Som, germana, dos eixemples
 ben per igual llastimers;
 per terra, plorant, contemples
 palaus, cabanyes y temples;
 perduts yo camps y vergers.

Mes, d'aquella que algun dia
 fou gloriosa poesia,
 una humil y tendra flor
 encara amagada's cria
 en lo jardí del meu cor.

Ta germana te la dóna;
 ella son amor te du:
 posa-la en eixa corona
 que una musa noble y bona
 teixint està per a tu.

Teodor Llorente (1885)

Els terratrèmols d'Andalusia

Aprés de mil centúries, prop la mateixa serra
 ont Hèrcules y Atlante vingueren a les mans,
 dintre de ses entranyes escolta ab por la terra
 la renovada lluyta dels déus ab los titans.

No han mort los que trencaren ab la fexuga clava
 de Calp y de Tarifa los gegantins turons,
 dormits per tants de segles devall de la mar blava,
 s'aixecan vuy feréstechs per a enfonsar los mons.

Són de llurs crits de guerra les tràmoles paraules

eixos remors que s'ouhen com udolant brugit;
tots los cíclops y fúries de les antigues faules
creuhen per les tenebres pauroses de la nit.

¡Oh, hermosa Andalusia, que entre les mans morenes
portes les paumes grogues y d'olivera el ram,
flors de jesmil y roses mesclades en les trenes,
rojos clavells als llavis y als negres ulls lo llam!

Broden tes faldes verdes roselles d'escarlata;
somies baix les branques dels taronjers en flor;
Guadalquivir te volta com cinturó de plata,
y penja a los teus muscles lo Darro el collar d'or.

Al pit l'Alhambra portes, joyell de filigranes;
en Màlaga i en Gades, dos mars besen tos peus;
daura l'estiu ab garves de sech forment tes planes,
y el Mul-Hacem te dóna son capuxet de neus.

Per ta bellesa lluyten, com en los temps d'Alcides,
los qu'ell tancà en l'abisme com a vensuts esclaus,
no tingues por que enfonsen tes serres benehides,
sí, al peu de la creu santa, les galtes esmortides,
tota endolada caus.

Vicent W. Querol (1885)